

SUNDAY TIMES BESTSELLER

KONIAR Z AUSCHWITZU

Dojímavý skutočný príbeh
o odvahe a prežití

HENRY OSTER

DEXTER FORD

TATRAN

**KONJAR
z AUSCHWITZU**

KONJAR z AUSCHWITZU

HENRY OSTER

DEXTER FORD

TATRAN

Z anglického originálu Henry Oster and Dexter Ford:
The Stable Boy, ktorý vyšiel vo vydavateľstve Thread,
an imprint of Storyfire Ltd., Great Britain 2023,
preložila Daniela Šinková.

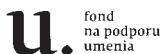
Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2024 ako 5465. publikácia.

Vydanie I.

Knižnú väzbu navrhol a spracoval Peter Zentko
Zodpovedná redaktorka Ina Martinová
Jazykové redaktorky Ivana Fábryová, Beáta Beláková
Technický redaktor Peter Zentko
Sadzba AldoDesign, Bratislava
Vytlačil FINIDR, s.r.o., Český Těšín.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

Publikáciu z verejných zdrojov podporil Fond na podporu umenia.

All rights reserved.

Copyright © Henry Oster and Dexter Ford, 2014
Translation © Daniela Šinková 2024
Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2024

ISBN 978-80-222-1544-2

*Túto knihu venujem pamiatke svojich rodičov
Hansa Isidora Oстера a Elisabeth Haasovej Osterovej,
ako aj pamiatke dvanástich miliónov nevinných
obetí vrátane šiestich miliónov Židov, jeden
a pol milióna detí a šestnástich členov mojej rodiny,
ktorí zahynuli v dôsledku nemeckých zverstiev
počas druhej svetovej vojny.*

*Venujem ju aj Ivarovi Segalowitzovi, svojmu
najlepšiemu priateľovi na tomto svete odo dňa, keď sme
sa v štyridsiatom piatom laktami drgali na drevenej
prični v koncentračnom tábore Buchenwald, až do jeho
smutného odchodu v roku 2014.*

Našli sme sa, keď sme už nemali čo stratiť.

Henry Oster,
Woodland Hills, Kalifornia
31. júl 2014

OBSAH

ÚVOD	13
1. KAPITOLA: Nemecký chlapec	15
2. KAPITOLA: Národ si hľadá vodcu	22
3. KAPITOLA: Židia v Nemecku	32
4. KAPITOLA: Vzostup nacistov	37
5. KAPITOLA: Pod tlakom	40
6. KAPITOLA: Noc, na akú chceš, ale nedokážeš zabudnúť	46
7. KAPITOLA: „Toto je omyl!“	50
8. KAPITOLA: Nemať kam ísť, nemať čo robiť	54
9. KAPITOLA: Vzácný šrapnel	57
10. KAPITOLA: Príkaz na deportáciu	61
11. KAPITOLA: Jedna kutica. Dvadsaťjeden ľudí	65
12. KAPITOLA: Vykalkulovaná polievka	70
13. KAPITOLA: Poslíček v gete	75
14. KAPITOLA: Nočné zvuky	79
15. KAPITOLA: Polosirota	82

16. KAPITOLA: Katova láskavosť	87
17. KAPITOLA: Tajomstvo v podkroví	91
18. KAPITOLA: Vlák	97
19. KAPITOLA: Zdvihnutá ruka. Tetovanie na predlaktí.....	103
20. KAPITOLA: Stajne	112
21. KAPITOLA: Mutti, Olga a Barbarossa	116
22. KAPITOLA: Žriebä na poli	120
23. KAPITOLA: Barbarossa	125
24. KAPITOLA: V palebnej línii	128
25. KAPITOLA: Bitka, paradajka a bochník chleba	137
26. KAPITOLA: Ulička smrti a jednooký nacistič	144
27. KAPITOLA: Niečo sa tu deje	149
28. KAPITOLA: Pochod	152
29. KAPITOLA: Útok	157
30. KAPITOLA: Buchenwald	162
31. KAPITOLA: Nočný šepot	166
32. KAPITOLA: Ležať pri mŕtvych	172
33. KAPITOLA: Tank s Dávidovou hviezdou	175
34. KAPITOLA: Za buchenwaldským ostnatým drôtom ...	179
35. KAPITOLA: Esesáci na úteku	182
36. KAPITOLA: Zdraví, chorí a zomierajúci	184
37. KAPITOLA: Čierni a bieli	189
38. KAPITOLA: Prvé raňajky	192

39. KAPITOLA: Strach zo slobody	194
40. KAPITOLA: Dlhá cesta	197
41. KAPITOLA: Dobří Nemci z Weimaru	200
42. KAPITOLA: Pochovávanie mŕtvych	203
43. KAPITOLA: Chlapci v barakoch	208
44. KAPITOLA: Ďalšia cesta vlakom	211
45. KAPITOLA: Návrat do života	215
46. KAPITOLA: Vitajte v azyle	222
47. KAPITOLA: Niekto odniekiaľ	228
48. KAPITOLA: Ako vyzerá sloboda	231
49. KAPITOLA: Loď zvaná Exodus	235
50. KAPITOLA: Muž z Ameriky	238
51. KAPITOLA: Slobodný človek v Paríži	240
52. KAPITOLA: Cesta do zaslúbenej zeme	245
53. KAPITOLA: Žena v prístave	249
54. KAPITOLA: Konečne doma	253
55. KAPITOLA: Vitajte vo Westwoode	260
56. KAPITOLA: Je mi ľúto. Ste príliš židovský	266
57. KAPITOLA: Návrat do Nemecka	273
EPILÓG	281
MILÍ ČITATELIA	283
POĎAKOVANIE	285

Úvod

Táto kniha začala vznikať v optike doktora Henryho Oстера v Beverly Hills. Bol som jedným z jeho mnohých pacientov, a to dosť otravným.

Vyrobil mi okuliare – viac než jedny – a ja som si vždy našiel dôvod na nespokojnosť. Ak sme sa zhodli, že na pravom oku potrebujem v určitom uhle skorigovať astigmatizmus, kým mi vyrobil okuliare, už sa mi žiadalo trochu iného nastavenia. Nakoniec mi celý zúfalý dal staré skúšobné – prehistorické, napohľad čudné nastaviteľné okuliare, ktoré mi umožňovali meniť orientáciu šošoviek, koľko sa mi zapáčilo.

Najprv som bol len jeho pacient, no čoskoro som sa stal jeho priateľom. Zaujímalo ma, ako veci fungujú, a Henry, rodený učiteľ, mi rád všetko vysvetlil. Vyšetrenia, ktoré by u iného optometristu trvali desať minút, sa niekedy natiahli na hodiny, lebo sa nám ústa nezavreli, a jeho zamestnanci mali čo robiť, aby uchlácholili ostatných pacientov.

Nakoniec som sa začal objavovať aj na jeho vychýrených obedoch v reštaurácii Nibblers na Wilshire Boulevard, kde zasadal s neustále sa meniacim zložením priateľov a pacientov. Henry je odo mňa o dvadsaťpäť rokov starší, ale fascinovala ma jeho energickosť a nákazlivá radosť zo života.

Henry ku každému novému dňu pristupoval ako k nečakanému daru: bol rozhodnutý užiť si ho a nahovoriť na to aj ľudí okolo seba. Bola a je s ním ohromná zábava.

Raz, keď mi nevelmi úspešne skúšal ďalšie kontaktné šošovky, všimol som si na jeho ľavom predlaktí vyblednuté, trochu krivé modročierne tetovanie.

„Ako si sa k nemu dostal, Henry?“ spýtal som sa.

Odpoveď sa dozviete z tohto príbehu. Dozvíete sa tiež, ako napriek nepredstaviteľným okolnostiam a tomu, že prišiel takmer o všetko, o čo môže ľudská bytosť prísť, Henry Oster prežil a zrodil sa tento príbeh.

Dexter Ford,
Manhattan Beach, Kalifornia
júl 2014

1. kapitola

Nemecký chlapec

Kedysi dávno som bol päťročný nemecký chlapec. Heinz Adolf Oster.

Bol som vnímavý, energický malý mudrlant s čiernou šticou, dupľovanou dávkou zvedavosti a obmedzenou schopnosťou čo i len na chvíľu postáť na jednom mieste.

V jednej zo svojich prvých spomienok si vykračujem po stromami lemovaných chodníkoch Kolína, majestátneho historického nemeckého mesta, ktoré mi bolo domovom, a spolu s otcom idem odovzdať hlas v celoštátnych nemeckých voľbách v roku 1933. Ide, samozrejme, o voľby, po ktorých sa moci chopil Adolf Hitler a jeho Národnosocialistická nemecká robotnícka strana – nacisti.

Netušil som, o aký významný deň ide ani k čomu povedú voľby. Nik to netušil, zrejme ani sám Adolf Hitler. Pamätám si však, že keď sme vyšli z nášho bytu a vybrali sa k volebnej miestnosti, otec – Hans Isidor Oster – ma držal za ruku.

Môj otec bol vysoký, vážny, chudý a vzbudzoval rešpekt. Ľudia na ulici ho spoznávali, usmievali sa naňho a zdravili ho zodvihnutím klobúka. Jeho priatelia sa skláňali, aby

si ma prezreli, jeho synátora, vyštafirovaného ako Malý lord Fauntleroy na ceste za dobrodružstvom. Vybavuje sa mi, že otec neustále fajčil – mal som pocit, akoby mu to dodávalo na veľkoleposti, zrelosti, dôležitosti.

Môcť si takto vyjsť s otcom, len my dvaja, bola vzácnosť. Riadil niekoľko menších obchodných domov a obyčajne bol veľmi vyťažovaný, takže s mamou som trávil oveľa viac času ako s ním.

Pamätám si, že keď sme opustili volebnú miestnosť, vzal ma do cukrárne na *schlagsahne* – vanilkovú šľahačku –, ako sa dnes chodí na zmrzlinu. Bol som šťastím bez seba. Bol to pre mňa veľký deň.

Bol som jedináčik. Žil som s mamou a otcom v kozmopolitnom, elegantnom meste v západnom Nemecku. Kolín nad Rýnom je známy svojou starobyľou gotickou katedrálou, dómom, ktorý sa so svojimi dvomi vyšperkovanými vežami vypína napohľad kilometre nad mestom.

Nechodili sme síce na omšu do katolíckeho dómu, no rozhodne sme boli dobrá nemecká rodina. Nemali sme dôvod cítiť sa menej nemecky než ktokoľvek iný. Otec v mladosti slúžil v nemeckej armáde, vo Wehrmachte. Podobne ako milióny iných Nemcov bojoval vo veľkej vojne – v prvej svetovej. Dokonca v nej utrpel zranenie: cez líce sa mu tiahla jazva, ktorá mu tam zostala po zásahu šrapnelom počas delostreleckej paľby. Dostal medailu za statočnosť. Nemal dôvod nebojovať za svoju krajinu, či už to bolo správne, alebo nie – za svoju otčinu. Ako ktorýkoľvek iný dobrý Nemec.

Iné na nás bolo jedine to, že sme boli Židia. Vtedy som si však z toho ťažkú hlavu nerobil. Mal som pocit, že od iných nemeckých detí sa líšim len tým, že naša

rodina chodila každý piatok večer do synagógy a nie v nedeľu do kostola. A chodil som do nemeckej židovskej školy, kde sme sa okrem všetkých zvyčajných predmetov učili aj hebrejčinu. Vôbec mi však nepripadalo, že by sme boli iní, lepší či horší, než ostatné nemecké rodiny.

Zdroj: Archív Henryho Oстера

*Heinz (Henry) Oster, 5 rokov, s otcom
Hansom Isidorom Osterom, Kolín nad Rýnom,
Nemecko 1933*

Žil som príjemný, normálny život. Bol som jednoducho neposedné nemecké decko z dobrej rodiny, vyrastajúce v rušnom nemeckom meste. Keď sa však k moci dostal Hitler a nacisti – práve v čase, keď som mal dosť rokov na

to, aby som si ako-tak uvedomoval, čo sa okolo mňa deje –, všetko sa pokafralo.

To, že sa deje niečo nekalé, som prvýkrát pocítil v prvý školský deň v roku 1934 – prvý raz som sa stretol s tým, že na mňa ukazovali prstom, že som iný, a zažil som prenasledovanie.

Ako každé iné dieťa, aj ja som mal z nástupu do školy obavy a bol som trochu nervózny. Mal som šesť rokov a vstupoval som do neznámeho sveta. Prvýkrát som mal opustiť mamu s otcom a nik sa ma nepýtal, či som na to pripravený.

Do školy ma odprevádzali rodičia. Na chrbte som s vážnym výrazom v tvári niesol malú koženú aktovku s drobnou tabuľkou, kriedou na motúziku a špongiou na zotieranie. Na sebe som mal krátke nohavice, podkolenky a klobúčik podobný baretke, aký nosia prváci.

Tak ako všetky ostatné deti, aj ja som mal v ruke obrovský papierový kornút od rodičov. Vyzeral ako megafón alebo špicatá čiapka a bol plný kadejakých milých pozorností – sladkostí a drobných hračiek. V Nemecku bola tradícia vyslať deti v prvý deň do školy s *Zuckertüte*, ako sme to volali, alebo sladkým kornútom, ktorý nám mal spríjemniť vstup do cudzieho nového sveta. Otvoriť sme ho mohli až po návrate zo školy – kornúty mali navrchu červený celofán previazaný šnúrkou. Bola to naša odmena, niečo, na čo sme sa mohli tešiť. Ten môj bol takmer rovnako veľký ako ja – aspoň tak mi pripadal.

No keď sme ten deň vyšli z budovy školy, v rukách drahocenné sladké kornúty, zaútočila na nás banda z Hitlerovej mládeže, *Deutsches Jungvolk* a *Jungmadel*. Na chodníku na nás čakala veľká, hlučná tlupa chlapcov a dievčat,

nie oveľa starších ako my. Boli vyobliekaní ako nacistickí skauti a sršala z nich hrdosť.

Boli sme na smrť vydesení. Pár mojich spolužiakov sa rozplakalo. Boli sme len malé deti, sotva šesťročné. A po prvom nervóznom dni v škole sa na nás zrazu bezdôvodne vrhla vrieskajúca nacistická tlupa.

Moji rodičia – a rodičia všetkých ostatných židovských detí – čakali pred školou, pripravení odprevať nás domov. Nemali nám však ako pomôcť. Všetkých ich z cesty odpratali vedúci Hitlerovej mládeže: dospelávajúci galgani alebo mládež po dvadsiatke.

Pamätám si, že keď som zdvihol hlavu, uvidel som more uniforiem a rozhnevaných tvárí. Vrieskali po nás, vysmievali sa nám, zlostné deti s nacistickými šatkami a rovnakými sponami s hákovým krížom na krku.

Zdroj: Archív Henryho Oстера

*Elisabeth Haasová Osterová
a Heinz (Henry) Oster,
1928*

Zdroj: Archív Henryho Oстера

*Heinz (Henry) Oster, 6 rokov,
Kolín nad Rýnom,
Nemecko 1934*

Chlapci mali za opaskom dýky. Boli to len deti, desať- až štrnásťročné, ale každé malo malý nacistický nožík.

Vzadu s prekríženými rukami postávali nacistickí organizátori, hrdí rodičia Hitlerovej mládeže. Zjavne si užívali, ako ich deti ukazujú malým židovčatám, kto z koho.

Deti po nás hádzali kamene. Bili nás papekmi. Ak sme sa chceli dostať do bezpečia k rodičom, museli sme prebehnúť pomedzi ne.

Ilustrácia: Archív Calvin College

Nacistická propaganda určená nemeckým deťom.

Ilustrácia z protižidovskej obrázkovej knižky Never líške na zelenej lúke ani Židovej prísaha, ktorá vyšla v Nemecku v roku 1936 a nabádala nemecké deti ostrakizovať židovské deti v školách. „Preč s celou židovskou rasou“, píše sa v nej. Knihu vydal vplyvný nacistu Julius Streicher a napísala ju Elvira Bauerová, osemnásťročná nemecká študentka umenia.

Hitlerova mládež sa zamerala najmä na naše *Zucker-tüten*. Zaháňali sa na ne papekmi a snažili sa nám ich vyraziť z rúk. A keď sa im nejaký podarilo roztrhnúť, všetci sa pustili chmátať po zemi a kradli nám sladkosti a hračky.

Nakoniec sa tam zjavilo pár kolínskych policajtov, ktorí vtedy ešte nutne nepatrili k nacistom, útok zastavili a ja som sa len tak-tak prebojoval k rodičom.

Nikomu z nás vážne neublížili – utrzili sme len odreniny a menšie rezné rany, kde-tu sa objavilo trochu krvi. Boli sme však v šoku.

V to ráno som šiel do školy plný nadšenia a očakávania, nervózny z toho, ako sa mi tam bude dariť. Keď som v to popoludnie konečne dorazil domov, svet bol oveľa temnejším, oveľa nebezpečnejším miestom. Môj život sa navždy zmenil.

2. kapitola

Národ si hľadá vodcu

Ako šesťročný chlapec som, samozrejme, ani netušil, čo sa deje na politickej scéne. Nemeckom však v tom čase zmietali otrasy. Krajina prehrala prvú svetovú vojnu a víťazné štáty – predovšetkým Francúzsko a Anglicko – od nej vymáhali náhradu vojnových škôd a požadovali od nej územie a obrovské sumy peňazí, ktoré Nemecko nemalo.

Tak ako v Amerike, aj tu na ľudí doľahla finančná tieseň a prepukla veľká hospodárska kríza. V dvadsiatych a tridsiatych rokoch bolo ohromné množstvo ľudí bez práce. Po uliciach sa potulovali tisícky otrhaných mužov, často traumatizovaných a dokaličených vojnových veteránov, ktorí nemali na robote nič iné, ako šomrať, spolčovať sa a snovať úklady.

Prvá svetová vojna bola nočnou morou pre všetkých vojakov bez ohľadu na to, na ktorej strane bojovali. Zákopová vojna bola desivá. Za získanie – alebo stratu – pár metrov bahna a ostnatého drôtu zomierali tisícky ľudí. Všetky vojská sužovali choroby. Guľomety, delostrelectvo, tanky, jedovatý plyn a bomby zhadzované lietadlami a vzducholoďami zabili milióny. Tých, čo prežili, a platí

to aj o dnešných vojakoch, vojna natrvalo poznačila. Milióny utrpeli psychickú ujmu. Takmer všetci mali rany na srdci aj na duši.

Európa sa navždy zmenila.

Nemeckým hospodárstvom zmietala šialená inflácia: tá istá suma peňazí mala každým dňom menšiu a menšiu hodnotu. Bochník chleba stál milión mariek – plný fúrik plný takmer bezcenných bankoviek.

Keď sa k moci dostal Hitler – za pomoci zákulisných machinácií po voľbách v roku 1933 –, nemecký ľud bol ochotný nasledovať kohokoľvek, kto ho presvedčí, že má východisko, že pozná spôsob, ako z Nemecka znovu spraviť silnú a bohatú krajinu.

Naverboval všetkých tých bezcieľne sa potĺkajúcich mužov bez práce, všetkých bývalých vojakov a veteránov a dal ich životu náplň. Dal im cieľ. Odrazu mali partiu, čosi, v čo mohli veriť, a bolo jedno, aký bizarný a neľudský zámer sa z toho napokon vyklul. Zhromaždil všetkých, čo ho boli ochotní počúvať. Prepustil väzňov a získal ich pre svoju vec – zatvrdených zločincov, nevzdelaných povaláčov, spodinu spoločnosti. Presvedčil ich, že sa môžu stať súčasťou čohosi, čo Nemecku prinavráti jeho niekdajšiu slávu.

Takmer za všetky problémy Nemecka vinil Židov.

Diktátori a iní vodcovia často nafukujú vlastné postavenie a moc presvedčaním ľudu, že na nich útočí niekto „iný“ – akákoľvek skupina, ktorá sa od nich líši výzorom, správaním či vierou.

Deje sa to na Blízkom východe. Deje sa to v Rusku a v Dárfúre. Dialo sa to v Bosne, v Severnej Kórei aj v Sýrii. Dialo sa to v Rwande, kde milióny ľudí dosekali na smrť ich vlastní susedia, ktorých na nich poštvali ich vodcovia.